

Тетяна МЕЛЬНИК
завідувачка відділу обслуговування
наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

**Формування національно-патріотичного
світогляду студентів: з досвіду роботи Наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету**

Анотація. У статті висвітлено досвід роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету з національно-патріотичного виховання молоді під час воєнного стану.

Ключові слова: соціокультурна робота, воєнний стан, наукова бібліотека ХНУ, інтерактивні заходи, краєзнавство, краєзнавчий проєкт, віртуальні виставки.

Національно-патріотичне виховання молоді набуло винятково важливого значення в умовах воєнної агресії російської федерації в Україні. Як зазначається у Листі МОН України від 10.06.2022 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України», «національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадянські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України» [1].

У Хмельницькому національному університеті національно-патріотичне виховання студентської молоді є

складовою освітньо-виховного процесу. У 2022 році рішенням Вченої ради було затверджено «Концепцію національно-патріотичного виховання у Хмельницькому національному університеті», де зазначено, що серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними є громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності [2].

Вагома роль у вирішенні цього завдання відводиться бібліотеці університету, яка у своїй соціокультурній діяльності одним із пріоритетних завдань визначає національно-патріотичне виховання. Інформаційні ресурси книгозбірні дозволяють проводити виховну роботу в громадянському, історико-патріотичному, краєзнавчому напрямках, акцентувати увагу на важливих аспектах української історії та культури, сприяючи формуванню національної свідомості, патріотизму та поваги до рідної мови, традицій та культури.

В умовах воєнного стану та через часті повітряні тривоги соціокультурні заходи бібліотеки проводяться як у приміщеннях книгозбірні, так і онлайн. Анонси про заходи, їх фотозвіти та інша інформація подається на сайтах університету та бібліотеки, сторінці у фейсбуці та на ютуб-каналі. Завдяки співпраці з кураторами груп та викладачами університету до участі у бібліотечних заходах залучаються студенти різних курсів та спеціальностей.

Розвитку інтересу до культурних надбань України, стимулюванню активності користувачів, виявленню їхніх творчих здібностей сприяють різноманітні інтерактивні заходи, майстер-класи, квести, інтелектуальні турніри тощо. Зокрема, у 2022-2024 рр. бібліотекою за сприяння кураторів груп та викладачів університету були організовані флешмоби у форматах відеороликів, де кожен учасник зміг творчо проявити себе та долучитися до спільної справи, підсилити почуття

єдності та патріотизму: до Міжнародного дня рідної мови; до 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди; до 210 річниці від дня народження Т.Г.; до Всесвітнього дня поезії; до Дня вишиванки. Відеоролики створювалися до 10-ї річниці подій на Майдані; до Дня пам'яті Героїв Крут, до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні та інші <https://www.youtube.com/channel/UCHO6KfygaqTN96p4CRwsjQA>.

Часто флешмоби передували масовим заходам. До відзначення 300-річчя від дня народження українського філософа, поета і педагога Григорія Сковороди та з метою вшанування й вивчення його спадщини, розвитку і виховання у молоді історичної пам'яті на платформі ZOOM було проведено літературну годину «Григорій Сковорода – символ мудрості української землі». Низку заходів організовано до Шевченківських днів: літературно-мистецьку годину «Світло кохання Т. Г. Шевченка», літературно-книжковий флешмоб «Наш Шевченко», взято участь в екскурсії-подорожі «Шевченкове ім'я – сятиме довічно» (відбулася в українознавчому Народному Домі «Просвіта») та у міських урочистостях з нагоди 209-ї річниці від дня народження Т. Г. Шевченка (міський сквер, біля пам'ятника Кобзареві).

Не втрачають своєї актуальності тематичні книжкові виставки, які постійно оновлюються, презентуючи нову літературу поруч із науковими виданнями. Так, до Дня Незалежності України в бібліотеці відбулися книжкові вернісажі, які розкривають складний і тернистий шлях становлення української держави, історію створення її символів, різні аспекти історичного та культурного життя нашої країни: «Хай буде вільна Україна на всі віки, на всі часи!», «Дорога правди і болю», «Ти в серці нашім, Україно!», «Наш Прапор – дух єдиний Великого народу» (до Дня Державного прапора України). Зазвичай жоден захід у бібліотеці не обходиться без виставок, як і під час проведення уроку національно-

патріотичного виховання «Національні символи України».

Поняття патріотизму вміщує в себе почуття любові та прив'язаності до своєї малої батьківщини (тих місць, де людина народилася і зростала), гордості за її спортивні і культурні досягнення, інтерес до історичного минулого рідної землі. Не може бути любові до України як держави без малої батьківщини в серці. З метою формування у студентів знань про історію рідного міста, його визначні історичні пам'ятки, відомих людей, які проживали та живуть у місті щорічно проводяться мистецькі години, тематичні лекції, краєзнавчі екскурсії, зустрічі з письменниками, презентації книжкових виставок, що сприяє глибшому розумінню та усвідомленню значущості культурної спадщини рідного краю. До прикладу, неодноразово для студентів здійснювалися історичні екскурси «Хмельницький – подорож у часі», проводилися краєзнавчі віртуальні екскурсії «Мальовничі куточки мого краю», мистецькі години: «Монументальна творчість родини Мазурів» (присвячено відомому скульптору, монументалісту, живописцю, педагогу, почесному громадянину м. Хмельницького М. Мазуру) та «Владислав Заремба – батько української пісні» (присвячено українському композитору, піаністу і педагогу В. Зарембі).

У межах краєзнавчого проекту «Краю мій – ти частка України» з метою з'ясування пізнавального інтересу студентства до історії та культури рідного краю було проведено опитування «Майбутнє рідного краю у твоїх руках», яке показало, що 88% респондентів вважають знання історії та культури рідного краю обов'язковим, а 30% - прагнуть краще ознайомитися з історією університету. Тож для здобувачів освіти було проведено краєзнавчий захід «Історія Хмельницького національного університету. Як все починалось...», який неодноразово замовляли куратори груп на бажання студентів.

У межах вищеназваного проекту в книгозбірні відбулася презентація книги «Я вірю, що настане днина» викладача

кафедри галузевого машинобудування та агроінженерії ХНУ Миколи Лук'янюка – к.т.н., доцента, відмінника освіти, літератора.

Варто вказати, що книгозбірня регулярно організовує зустрічі студентів з видатними подолянами – письменниками, поетами, творчими діячами, волонтерами тощо. Значний резонанс серед студентів викликала творча зустріч з українською письменницею, просвітянкою, краєзнавицею, членкинею Національної спілки журналістів України, Національної спілки краєзнавців України та Національної спілки письменників України Любов'ю Андріївною Сердунич. Під час зустрічі присутні ознайомилися із різножанровою поезією авторки, слухали вірші поетеси, покладені на музику. Особливим мелодійним дарунком для молоді стала пісня «Вербичка» у авторському виконанні. У заході також взяли участь подільські поети Володимир Олійник та Микола Дорожко (поет і волонтер); бойова волонтерка, заступниця командира полку Бойового братерства України в Хмельницькій області, президентка Всеукраїнського фестивалю «Я – українка» Емілія Німцович; письменниця та краєзнавиця Яніна Дзівановська.

Зібрав аншлаги організований бібліотекою цьогорічний літературно-мистецький захід «Серед війни черпаю силу в слові», на який завітали подільські майстри українського слова, студенти і викладачі Хмельницького національного університету різних факультетів. Зокрема, серед почесних гостей заходу були Віталій Міхалевський – к.ф.м.н, доцент кафедри комп'ютерних наук ХНУ, поет і публіцист, член Національної спілки письменників і Національної спілки журналістів України, голова ХОО Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка, автор, упорядник-редактор художньо-мистецького альманаху «Слово єднає» та художнього-публіцистичного альманаху ХНУ «Думки творчий злет»; Михайло Цимбалюк – поет, публіцист, журналіст, член

Національної спілки письменників України, наразі військовослужбовець ЗСУ, учасник російсько-української війни; Анатолій Ненцінський – український поет, гуморист, лауреат обласних літературних премій ім. Володимира Булаєнка, ім. Микити Годованця, ім. Миколи Федунця та міської премії ім. Богдана Хмельницького; заслужений журналіст України, член Національної спілки письменників України; Наталя Мазур – поетеса, прозаїк, казкарка, перекладачка, членкиня Національної спілки письменників України. Під час заходу відбулася презентація літературно-публіцистичного альманаху «Південний Буг» (№ 13-14), в якому зібрані твори письменників Хмельниччини та України про сучасні події, насамперед, про російсько-українську війну.

До Дня захисників і захисниць відбувся соціокультурний захід під назвою «Нащадки козацької слави», на якому провідна бібліотекарка відділу обслуговування користувачів та культурно-просвітницької роботи Антоніна Гогільчина вдало поєднала історичні події з розповідями про сучасних героїв України, зосібна й студентів і випускників Хмельницького національного університету. Активну участь у проведенні заходу взяли й студенти, які читали вірші про війну, розповідали про її наслідки, ділилися своїми почуттями.

В історії людства є речі, які не підлягають забуттю. До таких одвічних цінностей належить Пересопницьке Євангеліє. До Дня української писемності та мови в науковій бібліотеці пройшов історичний урок «Пересопницьке Євангеліє – визначна пам'ятка староукраїнської мови та мистецтва», на якому студенти мали змогу переглянути книжково-ілюстративні виставки «О, слово рідне, хто без тебе я?» та «У рідному слові цілий світ», де були представлені видання, що розкривають роль рідної мови в суспільстві, ознайомлюють з науковими працями щодо походження і розвитку української мови, допомагають дотримуватись мовної культури. Серед авторів видань – викладачі Хмельницького національного університету.

З окремими напрямками української народної творчості, зокрема з традиціями писанкарства, студенти знайомилися напередодні Великодніх свят у науковій бібліотеці, де відбувся майстер-клас «Розпис подільської писанки». Потужною підтримкою заходу стала книжково-ілюстративна виставка «Чарівний світ писанки», для організації якої були відібрані матеріали: книги, альбоми, періодичні видання з ілюстраціями традиційних українських орнаментів, зразками подільських писанок, інструкціями щодо техніки їхнього розпису.

Нагодою доторкнутися до українських традицій й можливістю подарувати тепло і підтримку тим, хто цього зараз найбільше потребує став майстер-клас із виготовлення ляльок-мотанок під символічною назвою «Оберіг для захисника», адже всі виготовлені обереги було передано через волонтерів нашим воїнам на передову. Захід відбувся у переддень Дня захисників і захисниць України в науковій бібліотеці, яка на підтримку заходу підготувала тематичну виставку. Учасники власноруч виготовляли ляльки-мотанки, під керівництвом майстринь Марини Соколової та Анни Корольової із громадської організації «Центр реабілітації та відновлення». Майстрині детально пояснювали та демонстрували кожен етап процесу виготовлення. Цікаво, що усі ляльки виготовлялися без використання голок чи ножиць – тільки руками.

До Дня вишиванки – справжнього народного свята, яке покликане зберегти споконвічні народні традиції створення та вшанування етнічного вишитого українського одягу, протягом навчального року проводилася низка заходів: тематична година «Вишиванка – душа українського народу», година народознавства «Родинні традиції українського народу», презентація віртуальної виставки «Українське вбрання – частина народної душі», презентація виставки-інсталяції «Одягни вишиванку, Україно моя!», презентація монографії Лілії Іваневич «Традиційний одяг українців Поділля». До річниці

Революції Гідності та Свободи проведено національно-патріотичний урок «Небесна Сотня. Розстріляні мрії», а до Дня Українського козацтва, Дня захисників і захисниць України – урок патріотичного виховання «Від козаків до наших днів». У межах циклу «Згадай, Україно» – урок пам'яті «Іван Піддубний. Шлях до великої арени», тематичні заходи «Видатні перекладачі України» та «Життя в ім'я науки (Іван Полной, Йосип Тимченко, Федір Піроцький)». Низка заходів: мистецька година «Квітка Цісик: «Я мріяла, що в Україні мене почують»», літературні уроки «Василь Стус: За мною стояла Україна...» та «Світові обрії Ліни Костенко» відбулися у межах циклу «У храмі муз».

Принцип толерантності як один з принципів національно-патріотичного виховання передбачає інтегрованість української культури у європейський простір, формування у студентів поваги та зацікавленості до культури інших країн. Співробітники наукової бібліотеки використовують для цього різні форми наочної промоції книги, індивідуальну і масову роботу з читачами. До прикладу, до Дня Європи в бібліотеці відбулися соціокультурні заходи «Україна – частина Європи», «Європа. Знайома і незнайома», онлайн-подорож Венецією. Під час заходів студенти дізналися про освіту у європейських університетах, цікаві факти з історії створення Європейського Союзу та королеву Адріатики – Венецію. Варто сказати, що такі заходи викликають у молоді жвавий інтерес та заохочують їх поділитися своїми враженнями. Зокрема, студентська молодь відгукнулася про онлайн-подорож Венецією, як неймовірно цікаву та інформативну: «ми мали змогу зануритись в атмосферу чудового міста кохання», «дізналися безліч легенд та цікавих історій про архітектуру міста, мистецтво, культуру, традиції» <http://library.khmnu.edu.ua/?p=14641>. На подібних заходах бібліотекарі намагаються прищеплювати студентам не лише повагу та цікавість до інших культур, але й відчуття свого зв'язку з Україною, в якому б куточку світу вони не перебували.

В умовах російської агресії надзвичайно сильно виріс та розвинувся волонтерський рух, до якого приєдналися сотні тисяч людей. Вони допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закупають амуніцію, збирають кошти для потреб ЗСУ тощо. До другої річниці повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну в науковій бібліотеці пройшов урок патріотичного виховання «Волонтери – люди доброї волі», на якому студенти дізналися про історію виникнення волонтерського руху за кордоном та в Україні.

В умовах дистанційної роботи особливого значення набувають віртуальні виставки, які у порівнянні з традиційними виставками мають низку переваг: масовість; варіативність, здатність до швидкого оновлення та доповнення; використання інформаційних технологій; відсутність просторових і часових обмежень. Співробітники бібліотеки презентують віртуальні виставки, приурочені до найважливіших подій в житті України та ювілеїв видатних осіб. На сайті книгозбірні презентовано 20 віртуальних виставок, де представлено понад 700 документів: «Конституція України – закон для кожного» (до річниці прийняття Конституції України), «Живи і міцній, українська державо!» (до річниці проголошення незалежності України), «Видатні постаті України», «Українське вбрання – частка народної душі», «Т. Г. Шевченко – велет духу народного», «Скорботна свічка пам'яті святої» (до річниці Голодомору 1932-1933 рр.), «Героїчних сердець височінь... Герої Небесної Сотні Хмельниччини», «Ми мову називаємо святою», «Талант надзвичайний і суперечливий» (до 130-річчя від дня народження Миколи Хвильового), «Хмельницький національний університет: через минуле у майбутнє» та інші. Пріоритетом для віртуальних виставок є висвітлення діяльності ректорів, професорів, учених, які творили історію рідного вишу: виставка-презентація видань викладачів ХНУ за 2022 рік, «Славетний шлях на освітянській ниві» (до ювілею ректора ХНУ М. Є.

Скиби), «Життєвий шлях і творчі висоти вченого» (до 80-річчя від дня народження доктора технічних наук, професора Р. І. Сіліна). Цикл віртуальних виставок присвячений також ювілеям професорів ХНУ С. Г. Костогриза, О. О. Орлова, О. В. Дихи, М. П. Войнаренка, В. М. Нижника.

Широкомасштабна війна спонукала український народ згуртуватися, мобілізуватись, усвідомити свою ідентичність, національну унікальність і самодостатність. У цих умовах найголовніше значення має національно-патріотичне виховання молоді, яка творитиме нову незалежну державу – з рівними можливостями для всіх. Зберігаючи традиції та використовуючи сучасні організаційні форми, методи, прийоми і засоби, працівники наукової бібліотеки Хмельницького національного університету й надалі продовжуватимуть роботу з національно-патріотичного виховання як чинника забезпечення національних інтересів, утвердження української національної та громадянської ідентичності, оборонної свідомості, громадянської стійкості, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : Лист МОН від 10.06.22 № 1/6267-22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86625/. – Назва з екрана.

2. Концепція питання національно-патріотичного виховання у Хмельницькому національному університеті[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/conceptia-patrychovan.pdf>. – Назва з екрана.